

A MÁRTÍROK TERE

Nyíregyházán az Egyház és a Síp utca északi végénél, a zsinagóga előtt van egy tér. Nem olyan impozáns, mint a belváros nagy terei, de a legrégebbiek közé tartozik, hiszen már az 1840-es, kézzel rajzolt térképen is látható. Akkor még névtelen volt, csak 1890-ben nevezték el hivatalosan – a mérete alapján – **Kis térnek**.¹ Majdnem hat évtizeden át viselte ezt a nevet, bár néha – családnévi eredetűnek gondolva – kettőzött s-sel is írták. Keleti oldalán állt egykor a város első mozija, az 1908-ban épült Apolló, nyugati oldalán pedig az ortodox izraeliták imaháza és a rabbilakás, ezek helyére építették később a ma is itt álló zsinagógát. 1924-től tartottak benne szertartásokat, de csak 1932-re lett teljesen készen.² Az ortodox hitközség azonban csak két évtizedig használhatta a sok áldozattal felépített templomot, mert közbeszólt a kegyetlen történelem. 1944 áprilisában ezt a teret, valamint az ettől északra, illetve keletre eső utcákat jelölték ki 17 és fél ezer nyíregyházi és Nyíregyháza környéki zsidó számára gettónak, s innen hurcolták el őket előbb a gyűjtőtáborokba, majd Auschwitz-Birkenaubába...

A Mártírok tere és a zsinagóga

1946-ban Kádár József volt képvisleti tag (a status quo hitközség későbbi ügyvezető elnöke) azzal a javaslatral fordult Nyíregyháza képviselő-testületéhez, hogy a Kis teret a Nyíregyházáról elhurcolt zsidó áldozatok emlékére nevezzék el **Mártírok terének**. A testület a javaslatot elfogadta, és 1947 januárjában határozatot hozott a névváltoztatásról.³ Ez az elnevezés azonban nem csupán a szokásos hivatalos eljárásra szorítkozott. Március 30-án ugyanis ünnepélyes megemlékezés keretében avatták föl a helyet Mártírok terévé. A résztvevők először Fazekas János polgármester beszédét hallgatták meg, melyben visszaemlékezett azokra a tragikus eseményekre, melyek a zsidókkal három évvel korábban történtek. Majd azt mondta: a tér neve legyen örök mementó, s ha elmegyünk a névtábla mellett, bűnbánattal hajtunk fejet az áldozatok emléke előtt, amiért nem tudtuk megakadályozni a velük szemben elkövetett bűntetteket. A polgármester beszéde után dr. Gutmann Márton, budapesti főrabbi emlékezett meg azokról a borzalmakról, amelyeknek helyszíne volt ez a tér is. Köszönetet mondott a város képviselő-testületének az elnevezésért, mellyel a mártíroknak állított emléket. Az avatási ünnep végén Deutsch Miklós, a fiatal helyi kántor mondott gyászimát.⁴

Két év múlva, 1949. június 26-án avatták föl a lerombolt Szarvas utcai status quo zsinagóga helyén azt az emlékfalat, mely az áldozatok márványlapokra vésett nevét tartalmazza. Az emlékművet később átvitték mai helyére, a Kótaji úti temetőbe.

A Holokauszt-emlékművet, Zagyva László szobrászművész alkotását, 2004-ben állították föl az egykori gettó területén, a Holló utca lebontott házai helyén kialakított parkban. A vörös, fekete és

szürke gránittömbbe faragott negatív emberformák azt az űrt jelképezik, mely a sokezer áldozat halála után maradt. Ezt a teret 2017 decemberében a mártírhálált halt tudós rabbiról, dr. Bernstein Béláról nevezte el Nyíregyháza közgyűlése.⁵ Egy évvel korábban, 2016 nyarán pedig 24 „botlatókövet” helyeztek el a város különböző pontjain az áldozatok egykori lakhelye előtt. A járdákba süllyesztett 10x10 cm-es réz emléktáblákra a mártírhálált halt családtagok neve, születésének éve, valamint halálának időpontja és helyszíne van bevésvé.

A Holokauszt-emlékmű a Bernstein Béla téren

Közben teltek-múltak az évek a Mártírok terének elnevezése óta. Azok, akik tanúi voltak a fölavatásának, egy idő után megfogyatkoztak: szétszéledtek a világban, vagy a Kótaji úti temetőbe költöztek. Azoknak, akik később születtek vagy telepedtek le Nyíregyházán, már nem volt, aki elmondja a tér nevének történetét. Így eshetett meg, hogy egy idő után azt beszélték a városban, hogy az itt álló platánsor és a tér neve is az aradi vértanúk emlékét őrzi... Pedig ez a hely a holokausztban elpusztult zsidók hivatalos határozattal megerősített, első nyíregyházi emlékhelye. Az országban is a legelső egyike.

Jó lenne, ha az utókor számára egy emléktábla is megörökítené, hogy mikor és miért kapta ez a tér a Mártírok tere elnevezést...

Urbán Terézia

(A fotókat a szerző készítette.)

Az áldozatok emlékfala a Kótaji úti temetőben

¹ MNL SZSZBML, V. B. 72. Kt. jkv. 1890. júl. 22. ad K. 5266., 5298., és 5460/1890.

² Riezu Zoltán 1992. Zsidó épületek és emlékek Nyíregyházán. *Jósa András Múzeum kiadványai* 34. kötet. Nyíregyháza. 82.

³ MNL SZSZBML, V. B. 72. Kt. jkv. 1947. jan. 10. Kgy. 12. K. 11603/1946.

⁴ Magyar Nép, 1947. ápr. 1. 3.

⁵ NYMJVKGY, 2017. dec. 14. 312/2017.